

PĒTĪJUMS „PAR PVN PIEMĒROŠANAS IETEKMI KULTŪRAS NOZARĒ”

Pētījuma rezultātu ziņojums

Pētījuma īstenotājs: SIA “Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija”

Rīga, 2016

Saturs

1. IEVADS UN KOPSAVILKUMS	2
2. TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS UN METODOLOĢIJA.....	3
3. PĒTĪJUMA REZULTĀTU ANALĪZE.....	9
3.1. Dati.....	9
3.2. Izmaksu-izlaides modeļa aprēķini.....	14
3.3. Nodokļa bāze un potenciālie valsts ienākumi.....	15
3.4. Cenu un pieprasījuma izmaiņas.....	17
3.5. Ietekme uz kultūras pakalpojumus sniedzošajām institūcijām.....	19
4. SECINĀJUMI	23
5. PIELIKUMI	24
5.1. Izejas dati.....	24
5.2. Kultūras ministrijas apkopotie dati	25
5.3. Pētījuma anotācija	26

1. IEVADS UN KOPSAVILKUMS

Pētījuma uzdevums ir modelēt pievienotās vērtības nodokļa piemērošanu kultūras pakalpojumiem, kas šobrīd ar pievienotās vērtības nodokli neapliekas, un novērtēt, kā šādas izmaiņas varētu ietekmēt valsts ienākumus no pievienotās vērtības nodokļa, iedzīvotāju pieprasījumu pēc šobrīd ar pievienotās vērtības nodokli neapliekamajiem kultūras pakalpojumiem un attiecīgos kultūras pakalpojumus sniedzošo institūciju budžetus. Izmantojot izmaksu-izlaides modeli, tiek noteikts nozares radītās pievienotās vērtības īpatsvars. Savukārt dati par elektronisko biļešu izplatīšanas sistēmās pārdotajām biļetēm tiek izmantoti, lai noteiktu nozares apgrozījumu.

Kombinējot minētos novērtējumus un pieņemot, ka kultūras pakalpojumu sniedzēji palielina cenas, bet pieprasījums pēc kultūras pakalpojumiem nesamazinās, aprēķini rāda, ka korigētie valsts ienākumi no pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kultūras pakalpojumiem būtu 1,13 milj. euro pie 12% nodokļa likmes, bet 2,95 milj. euro pie 21% nodokļa likmes. Reālie valsts ienākumi gan varētu būt ievērojami mazāki, ja ņemam vērā, ka kultūras pakalpojumu cenu pieaugums samazinās pieprasījumu, un ja valsts izvēlēties kompensēt valsts un pašvaldību dotācijas saņemošo kultūras institūciju zaudējumus. Piemēram, balstoties uz 2014. gada datiem, Kultūras ministrija prognozē, ka pie 12% nodokļa likmes, lai nepasliktinātos dotēto kultūras institūciju finanšu situācija, tām būtu nepieciešama papildu dotācija 0,96 milj. euro apmērā, bet pie 21% nodokļa likmes – 2,13 milj. euro apmērā.

2. TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS UN METODOLOĢIJA

Pievienotās vērtības nodoklis ir vispārējs tirdzniecības nodoklis un ar to tiek aplikta preču piegāde un pakalpojumu sniegšana. Formāli nodokļa maksātāji ir saimnieciskās darbības veicēji. Taču nodoklis tiek piemērots katrā ražošanas un izplatīšanas procesa posmā, un, nodokļu maksājumiem uzkrājoties, patiesībā ar nodokli tiek aplikts gala patēriņš. Pievienotās vērtības nodokļa iekasēšanas sistēma, izmantojot rēķinu uzskaiti un iespējas kreditēt (atskaitīt) veiktos nodokļa maksājumus (priekšnodokli) par ražošanā izmantotajām precēm un pakalpojumiem, pirmoreiz tika ieviesta Francijā 1948. gadā. Pēcāk līdzīga sistēma ar atšķirībām dalībvalstu līmenī tika akceptēta visā Eiropas Savienībā, un pašreiz pievienotās vērtības nodoklis tiek iekasēts vairāk kā 100 pasaules valstīs.¹ Latvijā 2014. gadā pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu īpatsvars valsts kopbudžetā bija 27%, bet pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumu īpatsvars iekšzemes kopproduktā – 7,6%.²

Pievienotās vērtības nodokļa maksājumu aprēķināšanas pamatprincipu var ilustrēt ar vienkāršotu piemēru. Pieņemsim, ka tautsaimniecība sastāv no pieciem uzņēmumiem, kuri ir saistīti vienotā ķēdē un kur katrs nākamais uzņēmums izmanto iepriekšējā uzņēmuma saražoto produkciju savā ražošanas procesā. Noteiksim arī, ka darījumiem piemēro vienotu pievienotās vērtības nodokļa standartlikmi 10% apmērā. Sekojošā tabulā ir apkopota informācija par ar nodokli apliekamajiem darījumiem un nodokļa maksājumiem.

Attēls 1. Pievienotās vērtības nodokļa aprēķinu vienkāršots piemērs (euro, PVN likme = 10%)
Datu avots: autoru aprēķini.

UZŅĒMUMS	IZMAKSAS (BEZ PVN)	APGROZĪJUMS (BEZ PVN)	PIEVENOTĀ VĒRTĪBA	BRUTO PVN	ATSKAITĀMAIS PRIEKŠNODOKLIS	NETO PVN
	(1)	(2)	(3)	(4) = (2) × 0,1	(5) = (1) × 0,1	(6) = (4) – (5)
A	0	200	200	20	0	20
B	200	350	150	35	20	15
C	350	500	150	50	35	15
D	500	900	400	90	50	40
E	900	1000	100	100	90	10
Kopā	-	-	1000	295	195	100

Uzņēmums A pārdod savu produkciju uzņēmumam B par 200 €. Ja pieņemam, ka uzņēmums A ražošanā izmanto tikai savu darbu, tad tā radītā pievienotā vērtība ir 200 € un

¹ Tait, Alan, Robert Ebel and Tuan Minh Le. (2005). Value-Added Tax, National. In Joseph Cordes, Robert Ebel and Jane Gravel. (Eds.) *The Encyclopedia of Taxation and Tax Policy, Second Edition*. Washington, D.C.: The Urban Institute Press.

² Eurostat. (2016). Government Finance Statistics. Ielādēts 10.03.2016. no <http://tinyurl.com/hq3kccj>

nomaksājamais pievienotās vērtības nodoklis 20 €. Nākamajā ražošanas procesa posmā uzņēmums B ražošanā izmanto uzņēmuma A saražoto produkciju un tā izmaksas ir 200 €, bet savu saražoto produkciju tas pārdod uzņēmumam C par 350 €. Bruto pievienotās vērtības nodoklis, ko aprēķina no uzņēmuma apgrozījuma, attiecīgi ir 35 €. Tā kā uzņēmuma B izmaksas arī bija apliktas ar pievienotās vērtības nodokli, 20 € uzņēmums var atskaitīt kā priekšnodokli, ko tas samaksāja jau pērkot uzņēmuma A produkciju, un nodokļu administrējošai iestādei pārskaitīt tikai 15 €. Līdzīgi pievienotās vērtības nodokli var aprēķināt arī nākamajiem ražošanas procesa posmiem, un kopējā iekasētā pievienotās vērtības nodokļa summa būs $100 \text{ €} = (20 + 15 + 15 + 40 + 10)$.

Ideāli konstruēta pievienotās vērtības nodokļa pamatuzdevums ir nodrošināt būtisku daļu no valsts ienākumiem, vienlaicīgi neizkropļojot ekonomisko aģentu savstarpējās attiecības. Realitātē visu valstu pievienotās vērtības nodokļa aprēķināšanu un iekasēšanu regulējošie tiesību akti dažādu iemeslu dēļ paredz izņēmumus, samazinātās likmes, atvieglojumus utt., kas kopumā sarežģī nodokļa administrāciju, samazina valsts ienākumus un ierobežo nodokļa neitralitāti. Viens no šādiem izņēmumiem ir atsevišķu darījumu neaplūkšana ar pievienotās vērtības nodokli. Latvijā šobrīd cita starpā ar pievienotās vērtības nodokli neapliek sekojošus kultūras pakalpojumus:

- (a) teātra un cirka izrādes,
- (b) koncertus,
- (c) bērniem paredzētos sarīkojumus, pašdarbības mākslas kolektīvu sarīkojumus un labdarības mērķiem veltītos sarīkojumus,
- (d) valsts atzītu muzeju, bibliotēku, izstāžu, zooloģisko dārzu un botānisko dārzu apmeklējumus un šo institūciju rīkotos kultūras un kultūrizglītības pasākumus,
- (e) bibliotēkas krājumā esošās informācijas publiskas pieejamības un izmantošanas nodrošināšanas pakalpojumus.³

Eiropas Komisijas apkopotā informācija liecina, ka uz 2015. gada 1. septembri vismaz daļu no kultūras pasākumu apmeklējumiem (teātru, cirka, koncertu utt.) ar pievienotās vērtības nodokli neaplika 9 (ieskaitot Latviju) no 28 Eiropas Savienības dalībvalstīm. Savukārt samazinātās nodokļa likmes vismaz daļai kultūras pasākumu tika piemērotas 20 dalībvalstīs,

---

³ Pievienotās vērtības nodokļa likums. *Latvijas Vēstnesis*, 197 (4800). 14.12.2012.

un tikai 4 dalībvalstis visiem kultūras pasākumu apmeklējumiem piemēroja attiecīgās valsts pievienotās vērtības nodokļa standartlikmi.⁴

Kultūras pakalpojumu neaplikšana ar pievienotās vērtības nodokli pieder pie atvieglojumiem, kas saistīti ar atsevišķu preču un pakalpojumu patēriņa vēlamību. Nodokļa nepiemērošana tiek racionalizēta ar nepieciešamību veicināt noteiktu preču un pakalpojumu patēriņu, kam teorētiski vajadzētu darboties, pateicoties zemākām ar nodokli neaplikto preču un pakalpojumu cenām. Kopumā gan ekonomisti ir skeptiski par pievienotās vērtības nodokļa nepiemērošanas lietderīgumu atsevišķām preču un pakalpojumu grupām. Pirmkārt, atsevišķu darījumu vai tautsaimniecības nozaru neaplikšana ar pievienotās vērtības nodokli rada virkni negatīvu blakus efektu. Ar nodokli neapliekamo nozaru uzņēmumiem ir salīdzinoši izdevīgāk ražošanā izmantot starppatēriņa preces un pakalpojumus, kas neapliekas ar pievienotās vērtības nodokli, jo uzņēmumiem nav iespējas atgūt par starppatēriņu samaksāto pievienotās vērtības nodokli, izmantojot priekšnodokļa atskaitījumus. Tāpat ar nodokli neapliekamās nozares uzņēmumiem ir izdevīgi vertikāli integrēt jeb pašiem nodrošināt ar pievienotās vērtības nodokli apliekamo preču ražošanu un pakalpojumu sniegšanu. Šie pievienotās vērtības nodokļa nepiemērošanas radītie stimuli tautsaimniecībai kopumā var būt neizdevīgi, piemēram, liedzot attīstīties potenciāli efektīvākiem ārpakalpojumu sniedzējiem. Otrkārt, pievienotās vērtības nodokļa nepiemērošanas rezultātā radīto patēriņa pieaugumu ir grūti izmērīt, un parasti to arī neviens nedara. Līdz ar to nevar arī novērtēt sabiedrībai radītos papildu ieguvumus no šo vēlamo preču un pakalpojumu patēriņa. Treškārt, ja sabiedrība kopumā vēlas veicināt kādu preču vai pakalpojumu patēriņu, ir efektīvāki veidi, kā to izdarīt. Piemēram, piešķirot attiecīgajām nozarēm papildu subsīdijas.⁵ Taču var saprast arī atvieglojumu saņēmēju nevēlēšanos pievienotās vērtības nodokļa nepiemērošanu aizstāt ar subsīdijām, kuras, pat ja sākotnēji tiktu nodrošinātas, ir vieglāk atceļamas, salīdzinājumā ar nodokļa atbrīvojuma atceļšanu, veicot izmaiņas Pievienotās vērtības nodokļa likumā.

---

⁴ European Commission. (2015). *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union. Situation at 1st September 2015*.

⁵ Sīkāk par atsevišķu darījumu neaplikšanas ar pievienotās vērtības nodokli radītajiem ieguvumiem un zaudējumiem skatīt Bodin, Jean-Paul and Liam P. Ebrill. (2001). *Modern VAT*. Washington, D.C.: International Monetary Fund (IMF) un de la Feria, Rita and Richard Krever. (2013). *Ending VAT Exemptions: Learning from Experience, Towards a Post-Modern VAT*. In Rita de la Feria (Ed.) *VAT Exemptions: Consequences and Design Alternatives*. New York: Kluwer Law International.

Tehniski preces un pakalpojumi, kas netiek aplikti ar pievienotās vērtības nodokli, tiek pārdoti bez nodokļa radītā uzcelojuma, taču to ražotājiem vienlaicīgi tiek liegta iespēja atskaitīt priekšnodokli par ar pievienotās vērtības nodokli apliktajām precēm un pakalpojumiem, ko tie izmantojuši ražošanas procesā. Līdz ar to, no vienas puses, neapliekamo preču un pakalpojumu ražotāji var piedāvāt savu produkciju par zemākām cenām, jo par tām nav jāmaksā pievienotās vērtības nodoklis, bet, no otras puses, neatskaitāmais priekšnodoklis palielina minēto ražotāju izmaksas, kam, savukārt, ir tendence palielināt saražotās produkcijas cenas.

Pētījuma uzdevums ir modelēt pievienotās vērtības nodokļa standartlikmes 21% apmērā un samazinātās likmes 12% apmērā piemērošanu iepriekš minētajiem kultūras pakalpojumiem, kas šobrīd ar pievienotās vērtības nodokli neapliekas, un novērtēt, kā šādas izmaiņas varētu ietekmēt valsts ienākumus no pievienotās vērtības nodokļa, iedzīvotāju pieprasījumu pēc šobrīd ar pievienotās vērtības nodokli neapliekamajiem kultūras pakalpojumiem un attiecīgos kultūras pakalpojumus sniedzošo institūciju budžetus.

Lai veiktu šo uzdevumu, pirmkārt, ir jānovērtē, kā nodokļa piemērošana līdz šim ar nodokli neapliktajiem kultūras pakalpojumiem izmainīs pievienotās vērtības nodokļa bāzi jeb kopējo ar nodokli apliekamo darījumu vērtību. Var izšķirt trīs veida pievienotās vērtības nodokļa modeļus jeb pieejas, ko var izmantot nodokļa bāzes novērtēšanai: apvienoto nacionālo kontu pieeju, tautsaimniecības nozaru kontu pieeju un izmaksu-izlaides pieeju.⁶ Apvienoto nacionālo kontu modelī pievienotās vērtības nodokļa bāzes aprēķini ir balstīti uz datiem par kopējo valsts iekšzemes kopproduktu, un tajā atsevišķas tautsaimniecības nozares tiek izdalītas tikai, lai ņemtu vērā ar pievienotās vērtības nodokli neapliekamās preces un pakalpojumus, kā arī samazināto likmju un citu atvieglojumu ietekmi. Tā kā mūs pamatā interesē pievienotās vērtības nodokļa piemērošana kultūras pakalpojumiem, nevis visas tautsaimniecības modelēšana, šī pieeja ir mazāk piemērota kā pārējās divas. Aprēķinos mēs galvenokārt izmantosim izmaksu-izlaides modeli, papildinot to ar aptaujas rezultātā iegūtiem datiem par kultūras pakalpojumu piedāvājumu un pieprasījumu. Šī izvēle galvenokārt saistīta

---

⁶ Sīkāk par dažādajām pievienotās vērtības nodokļa modelēšanas iespējām skatīt Jenkins, Glenn P., Chun-Yan Kuo and Gangadhar P. Shukla. (2000). *Tax Analysis and Revenue Forecasting – Issues and Techniques*. Cambridge, Mass.: Harvard Institute for International Development, Harvard University.

ar izmaksu-izlaides modeļa vajadzībām atbilstošo datu pieejamību un detalizācijas pakāpi, kas iztrūkst, lai veiktu aprēķinus, izmantojot tautsaimniecība nozaru modeli.

Izmaksu-izlaides modeļa pamatā ir valsts izmaksu-izlaides tabulas, kurās apkopotas saistības starp tautsaimniecības nozaru savstarpējo preču un pakalpojumu piedāvājumu, izlietojumu un gala pieprasījumu.⁷ Lai novērtētu kādas tautsaimniecības nozares pievienotās vērtības nodokļa bāzi, aprēķinus sāk ar attiecīgās nozares preču un pakalpojumu gala patēriņu. No tā tiek atskaitīts gala patēriņam aprēķinātais pievienotās vērtības nodoklis un ražošanas procesā izmantoto preču un pakalpojumu vērtība, par kurām pievienotās vērtības nodoklis ir nomaksāts iepriekšējos ražošanas procesa posmos. Ja ir pieejami attiecīgie dati, nozares pievienotās vērtības nodokļa bāzes aprēķinos jāatskaita arī no nodokļa atbrīvoto mazo nodokļu maksātāju (Latvijas gadījumā to, kuru pēdējo 12 mēnešu apgrozījums nav pārsniedzis 50 000 € un kuri ir izvēlējušies neregistrēties kā pievienotā vērtības nodokļa maksātāji) radītā pievienotā vērtība. Tāpat jāņem vērā analizējamās valsts pievienotās vērtības nodokļa maksājumu atbilstības līmenis jeb attiecība starp potenciāli iekasējamo un reāli iekasēto pievienotās vērtības nodokli.⁸

Diemžēl Latvijas izmaksu-izlaides tabulās netiek atsevišķi izdalīta informācija par ar pievienoto vērtības nodokli neapliekamajiem kultūras pakalpojumiem. Taču šie pakalpojumi ietilpst nedaudz plašāk definētā saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas NACE 2.red. nodaļā "Mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumi"⁹, par kuru izmaksu-izlaides dati ir pieejami un ko var izmantot, lai iegūtu novērtējumu par nozares radītās pievienotās vērtības un gala patēriņa attiecību.

Savukārt, lai novērtētu ar pievienotās vērtības nodokli neapliekamo kultūras pakalpojumu gala patēriņu, mēs izmantosim pētījuma ietvaros iegūtos datus par attiecīgo kultūras pakalpojumu sniedzēju apgrozījumu no pārdotajām biļetēm elektroniskajās biļešu sistēmās.¹⁰

---

⁷ Sīkāk par izmaksu-izlaides tabulās apkopotajiem datiem skatīt, piemēram, Eurostat. (2008). *Eurostat Manual of Supply, Use and Input-Output Tables*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

⁸ Le, Tuan Minh. (2007). Estimating the VAT Base: Method and Application. *Tax Notes International*, Vol. 46 (2). pp. 203-210.

⁹ Precīzāk, dati ir pieejami par sekojošo trīs saimniecisko darbību statistiskās klasifikācijas NACE 2.red. grupu summārajiem rādītājiem: R90 Radošas, mākslinieciskas un izklaides darbības; R91 Bibliotēku, arhīvu, muzeju un citu kultūras iestāžu darbība; R92 Azartspēles un derības.

¹⁰ Daļa no kultūras pasākumu biļetēm tiek izplatīta papīra formātā, tādēļ elektronisko biļešu izplatīšanas sistēmu dati neparāda visu tirgu. Diemžēl dati par ienākumiem, ko kultūras pasākumu rīkotāji iegūst no biļetēm, kas

Kombinējot šos divus datu avotus būs iespējams iegūt pamatnovērtējumus par valsts potenciālajiem ienākumiem no pievienotā vērtības nodokļa standartlikmes un samazinātās likmes piemērošanas šobrīd ar nodokli neapliekamajiem kultūras pakalpojumiem.

Lai novērtētu potenciālās iedzīvotāju pieprasījuma izmaiņas un nodokļu sistēmas izmaiņu ietekmi uz kultūras pakalpojumu sniedzošo institūciju budžetiem, mēs izmantosim arī vairākus sekundāros datu avotus un pētījuma laikā veiktajās nozares profesionāļu intervijās izskanējušos viedokļus un prognozes.

---

izplatītas ārpus elektronisko biļešu izplatīšanas sistēmām, mums nebija pieejami un aprēķinos nav iekļauti, taču pēc nozares profesionāļu domām šī tirgus segmenta piensums ir salīdzinoši neliels.

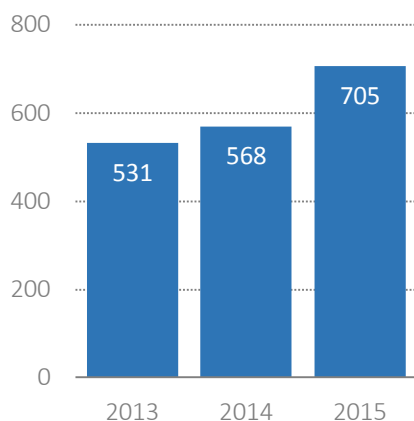
3. PĒTĪJUMA REZULTĀTU ANALĪZE

Pētījuma rezultātu analīze ir sadalīta piecās apakšnodaļās. Vispirms ir aprakstīti pētījumā izmantotie dati. Otrajā un trešajā apakšnodaļā ir apkopoti galvenie aprēķini, kas ļauj novērtēt mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu nozares radītās pievienotās vērtības īpatsvaru un potenciālo valsts ienākumu palielinājumu no pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas elektroniskās biļešu izplatīšanas sistēmās pārdotajām kultūras pasākumu biļetēm. Ceturtajā apakšnodaļā ir aprakstītas potenciālās kultūras pakalpojumu cenu un pieprasījuma izmaiņas. Visbeidzot piektajā apakšnodaļā ir analizēta pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas ietekme uz dažādiem kultūras pakalpojumu sniedzējiem.

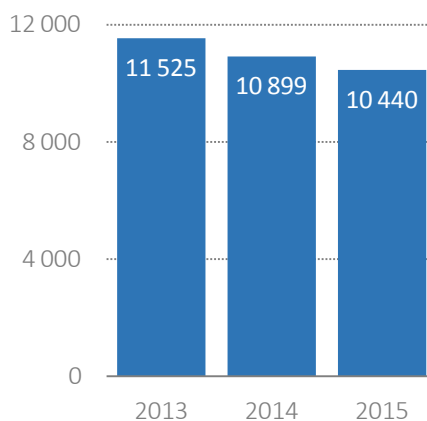
3.1. Dati

Pētījuma vajadzībām mēs apkopojām datus no Latvijā esošajām elektronisko biļešu izplatīšanas sistēmām. Visi elektronisko biļešu izplatītāji varēja sagatavot datus pa gadiem par pasākumu rīkotāju skaitu, notikušo pasākumu skaitu, pārdoto biļešu skaitu un no biļešu pārdošanas iegūto apgrozījumu laika periodā no 2013. līdz 2015. gadam. Šie ir būtiskākie rādītāji, kurus mēs izmantosim novērtējot potenciālos valsts ienākumus no kultūras pakalpojumu aplikšanas ar pievienotās vērtības nodokli. Kā redzams attēlos, pasākumu rīkotāju skaits minētājā laika periodā ir palielinājies, kamēr pasākumu skaits katru gadu nedaudz samazinājies. Pārdoto biļešu skaita izmaiņas ir bijušas salīdzinoši nelielas – 2013. un 2014. gadā to skaits bija gandrīz identisks un sastādīja 2,44 milj., bet 2015. gadā tas pieauga par 10% un sasniedza 2,69 milj. Apgrozījums no pārdotajām biļetēm kopumā gan pieaudzis būtiskāk – 2014. gadā par 38%, bet 2015. gadā par 7%, sasniedzot 36,52 milj. euro.

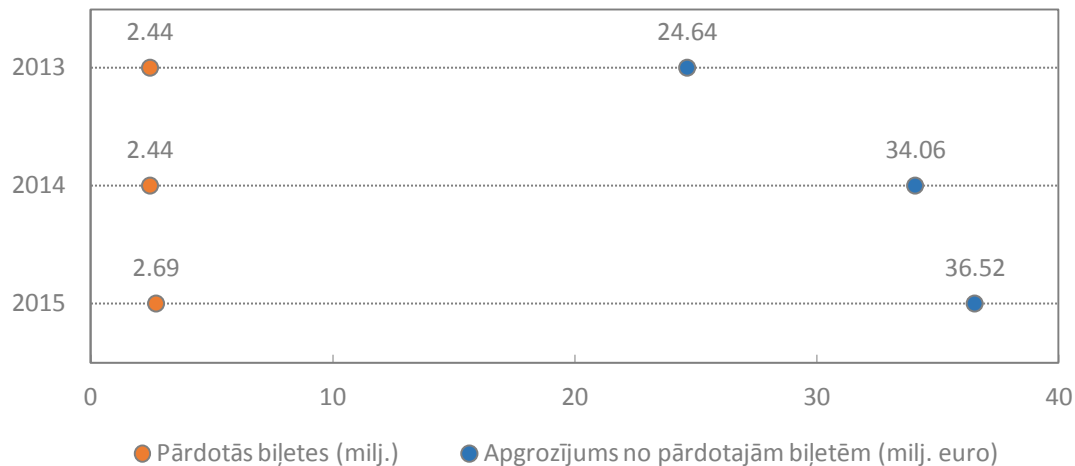
Attēls 2. Pasākumu rīkotāji 2013.-2015. (skaits)
Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

Attēls 3. Pasākumi 2013.-2015. (skaits)
Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

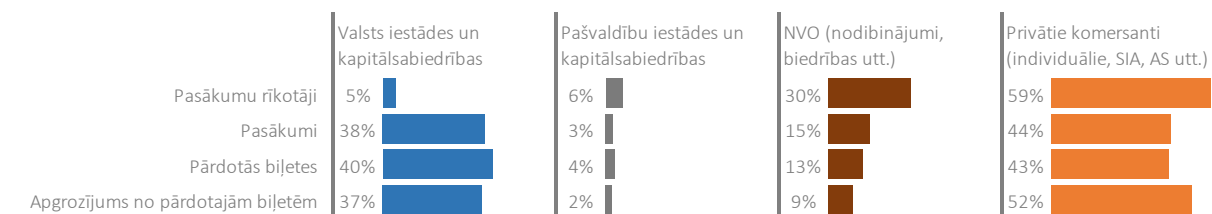

Attēls 4. Pārdoto biļešu skaits un apgrozījums 2013.-2015. (milj. un milj. euro)
 Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

Ar biļešu tirdzniecību saistītos kultūras pasākumus raksturojošos rādītājus iespējams sadalīt pa pasākumu rīkotāju veidiem. Tiek izšķirti četri organizatoru veidi: valsts iestādes, pašvaldību iestādes, nevalstiskās organizācijas un privātie komersanti. Salīdzinot laika perioda no 2013. līdz 2015. gadam vidējos rādītājus, redzams, ka būtiskākās pasākumu rīkotāju grupas ir valsts iestādes un privātie komersanti. Gandrīz 60% no visiem pasākumu rīkotājiem ir privātie komersanti, kas organizē lielāko daļu pasākumu (44%), pārdod visvairāk biļešu (43%) un rada nedaudz vairāk par pusi (52%) no nozares apgrozījuma. Valsts iestādes ir salīdzinoši mazāk – kopumā 5% no visiem pasākumu rīkotājiem, taču tās organizē 38% no pasākumiem, pārdod 40% no biļetēm un rada 37% no kopējā nozares apgrozījuma. Nevalstisko organizāciju un pašvaldības iestāžu grupas nozarei ir salīdzinoši mazāk nozīmīgas.

Attēls 5. Kultūras pasākumus raksturojošo rādītāju sadalījums pa pasākumu rīkotāju veidiem
 (vidējie rādītāji laika periodā 2013.-2015.; katra rindiņa = 100%)
 Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

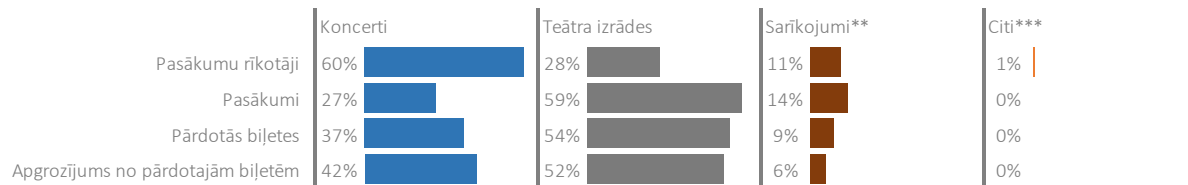

Daļu no elektronisko biļešu sistēmu datiem iespējams sadalīt arī pa pasākumu veidiem, pa norises vietām un pa biļešu cenu intervāliem.¹¹ Šī informācija gan ir tikai ilustratīva, jo attiecas uz aptuveni pusi no kopējā apgrozījuma. Apskatītajā laika periodā lielāka daļa no mums

¹¹ Viens no elektronisko biļešu izplatītājiem varēja sagatavot tikai summāros rādītājus un dalījumu pa pasākumu rīkotāju veidiem.

interesējošajiem kultūras pasākumiem, par kuriem bija pieejami dati, bija koncerti un teātri. To organizēšanā iesaistījušās visvairāk kultūras organizācijas, uz tiem pārdotas visvairāk biļetes, kā arī tie radījuši lielāko daļu ienākumu no biļešu tirdzniecības.

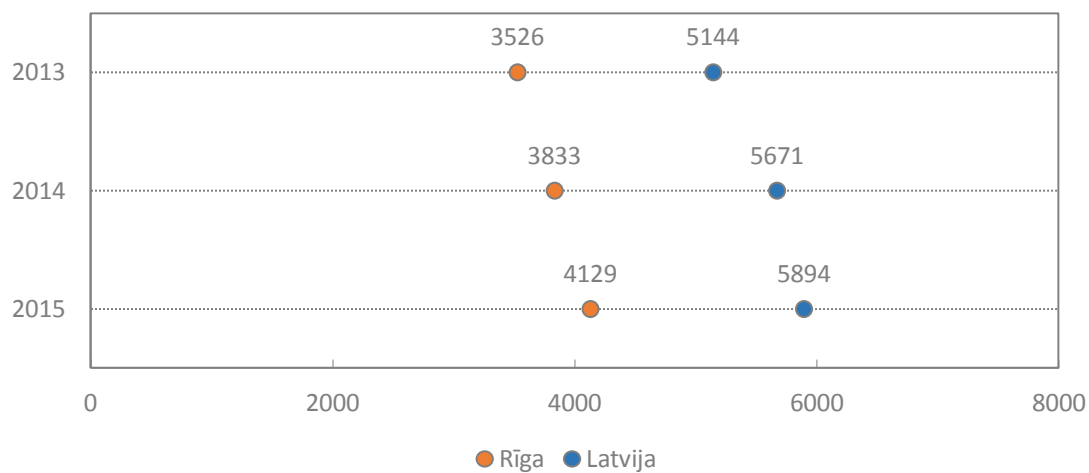
Attēls 6. Kultūras pasākumus raksturojošo rādītāju sadalījums pa pasākumu veidiem*
(vidējie rādītāji laika periodā 2013.-2015.; katra rindiņa = 100%)
Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

Piezīmes: * Šādu datu sadalījumu nevarēja nodrošināt visi elektronisko biļešu izplatītāji, līdz ar to attēlā atspoguļoti aprēķini tikai par 53% no kopējā apgrozījuma. ** Sarīkojumi: bērniem paredzētie, pašdarbības mākslas kolektīvu un labdarības mērķiem veltītie. *** Citi: Cirka izrādes un valsts atzītu muzeju, bibliotēku, izstāžu, zooloģisko dārzu un botānisko dārzu apmeklējumi un šo institūciju rīkoti kultūras pasākumi.

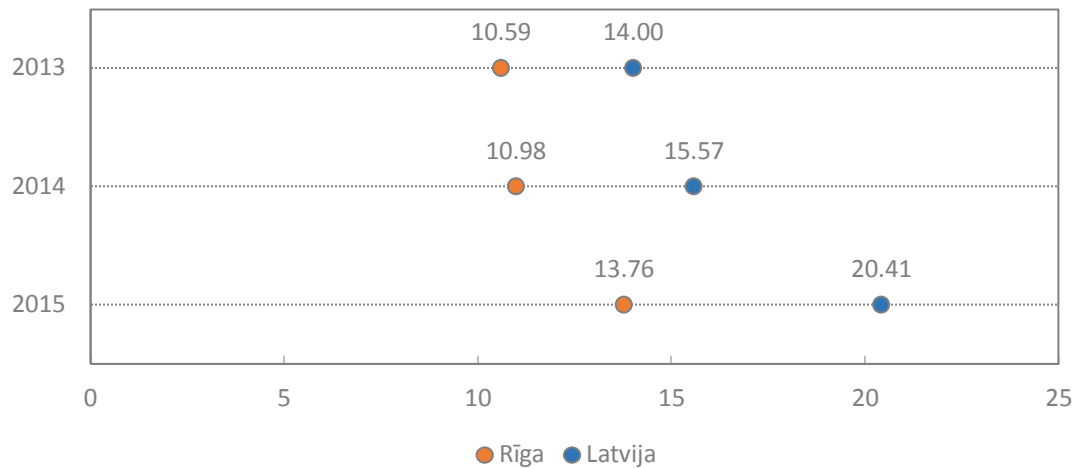
Pasākumi, kuriem bija pieejama informācija par norises vietu, pārsvarā notika Rīgā. Laika periodā no 2013. līdz 2015. gadam tie ik gadu bija apmēram 70% no pasākumiem. Savukārt Rīgas daļai kopējā apgrozījumā bija tendence samazināties – no 76% 2013. gadā līdz 67% 2015. gadā.

Attēls 7. Pasākumu sadalījums pa norises vietām 2013.-2015.* (skaits)
Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

Piezīme: * Šādu datu sadalījumu nevarēja nodrošināt visi elektronisko biļešu izplatītāji, līdz ar to attēlā atspoguļoti aprēķini tikai par 53% no kopējā apgrozījuma.

Attēls 8. Pārdoto biļešu radītā apgrozījuma sadalījums pa norises vietām 2013.-2015.* (milj. euro)
 Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

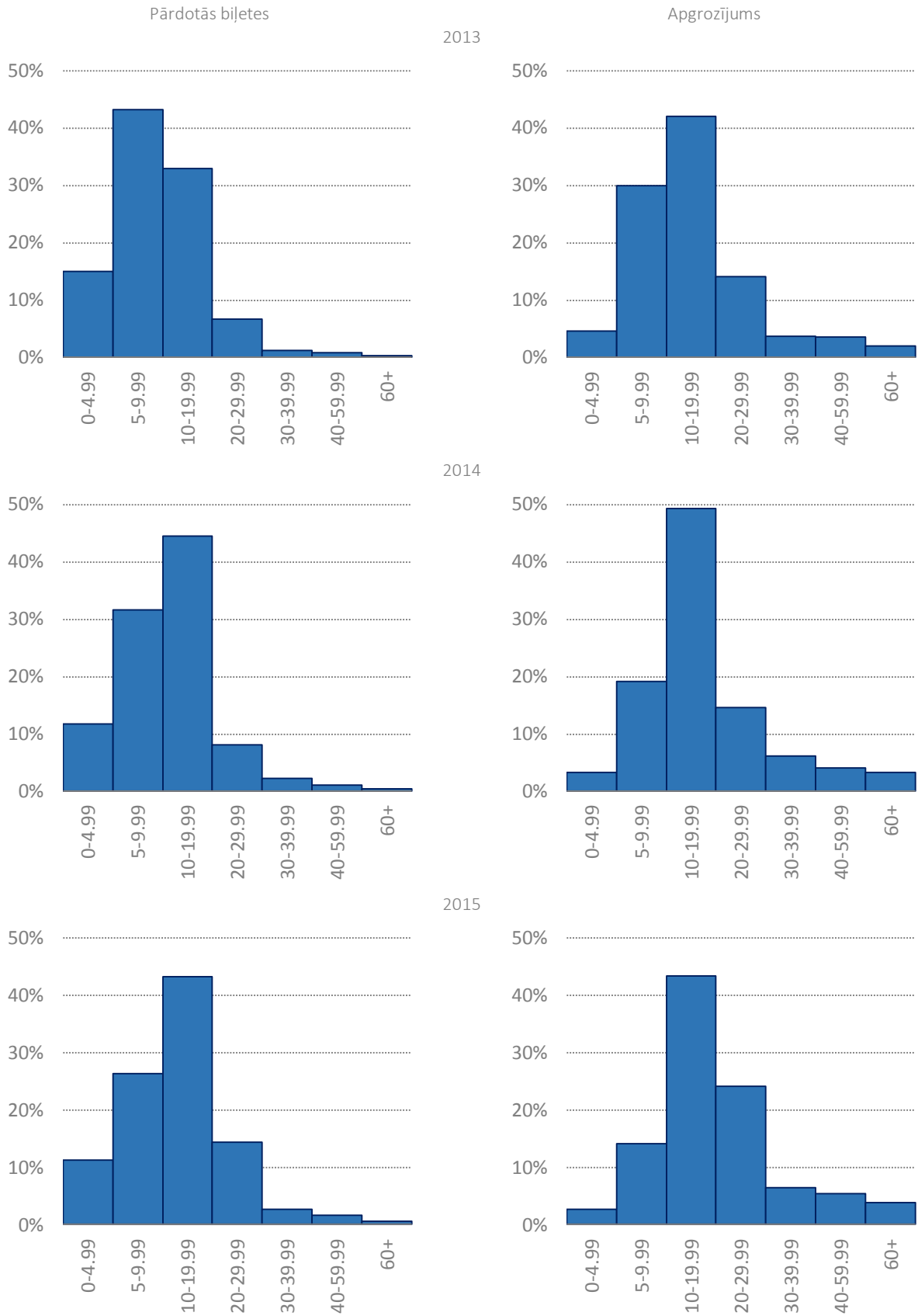
Piezīme: * Šādu datu sadalījumu nevarēja nodrošināt visi elektronisko biļešu izplatītāji, līdz ar to attēlā atspoguļoti aprēķini tikai par 53% no kopējā apgrozījuma.

Daļu no elektronisko biļešu sistēmas datiem iespējams sadalīt arī pa biļešu cenu intervāliem (skatīt attēlu nākamajā lapaspusē). Izmantotie intervāli ir redzami attēlos – pirmie divi ir 5 euro intervāli, nākamie četri ir 10 euro intervāli, bet pēdējais intervāls ir atvērts. No datiem redzams, ka lielāka daļa biļešu cenu ir zem 20 euro un šis ir arī biļešu segments, kas pasākumu rīkotājiem rada lielāko apgrozījumu. Pēdējo divu gadu laikā biļešu cenām gan ir bijusi tendence palielināties, un, skatoties uz biļešu tirdzniecības radīto apgrozījumu, 2015. gadā būtisks pieaugums bija jau arī no biļetēm, kas tika pārdotas par cenu no 20 līdz 29.99 euro. Šis segments 2015. gadā nodrošināja 24% no kopējā apgrozījuma.

Lai noteiktu attiecību starp nozares radīto pievienoto vērtību un apgrozījumu, aprēķinos tika izmantoti arī dati no Eurostat datu bāzē pieejamajām Latvijas izmaksu-izlaides tabulām par 2008., 2009. un 2010. gadu.¹²

¹² Eurostat. (2016). Supply, Use and Input-Output Tables. Ielādēts 10.03.2016. no <http://tinyurl.com/jbv9unz>

Attēls 9. Pārdoto biļešu un to radītā apgrozījuma sadalījums pa biļešu cenu intervāliem 2013.-2015.* (%)
 Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

Piezīme: * Šādu datu sadalījumu nevarēja nodrošināt visi elektronisko biļešu izplatītāji, līdz ar to attēlā atspoguļoti aprēķini tikai par 53% no kopējā apgrozījuma.

3.2. Izmaksu-izlaides modeļa aprēķini

Izmaksu-izlaides modelis šeit tiks izmantots nedaudz savādāk kā parastajos pievienotās vērtības nodokļa bāzes aprēķinos. Pirmkārt, mūs interesē nevis visa tautsaimniecība kopumā, bet gan viena tās nozare – mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumi. Otrkārt, izmaksu-izlaides modeli mēs izmantosim nevis, lai noteiktu nozares pievienoto vērtību un potenciālos valsts ienākumus no pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas, bet lai aprēķinātu attiecību starp nozares radīto pievienoto vērtību un apgrozījumu. Aprēķināto attiecību pēcāk varēsim izmantot, lai noteiktu augstāk minētos rādītājus, balstoties uz datiem par ienākumiem no biļešu tirdzniecības elektronisko biļešu izplatīšanas sistēmās. Pēdējās mums pieejamās Latvijas izmaksu-izlaides tabulas ir par 2008., 2009., un 2010. gadu, un mēs analizēsim katru gadu atsevišķi, netieši pieņemot, ka izmaiņas tautsaimniecības struktūrā pēc 2010. gada ir salīdzinoši nelielas un aprēķinu rezultātus var izmantot jaunāko elektronisko biļešu izplatītāju apkopoto datu analīzē.

Aprēķini tiek sākti ar nozares gala patēriņu, no kura tiek atskaitīts pievienotās vērtības un tam līdzīgi nodokļi (piemēram, akcīzes nodoklis), valsts patēriņš un imports. Lai gan laika periodā, par kuru tiek veikti aprēķini, biļešu tirdzniecība ar pievienotās vērtības nodokli netika aplikta, mūs interesējošā nozare ir definēta pietiekami plaši, lai, izpildoties zināmiem nosacījumiem, uzņēmumiem kaut kādus nodokļu maksājumus tomēr ir bijis jāveic. Lai aprēķināmo attiecību varētu piemērot biļešu tirdzniecības datu analīzē, tiek atskaitīts valsts patēriņš un arī imports. Savukārt eksports pieskaitīts netiek, jo no tā pievienotās vērtības nodokli iekasēt nevarēs. Iegūtais mājsaimniecību vietējais gala patēriņš (bez nodokļu maksājumiem) visaugstākais bijis 2008. gadā, bet 2009. un 2010. gadā ekonomiskās krīzes rezultātā – salīdzinoši zemāks (skatīt attēlu). Visbeidzot, lai noteiktu nozares radīto pievienoto vērtību, tiek atskaitīts arī ar pievienoto vērtības nodokli apliktais starppatēriņš, t.i. nozares izdevumi par ar pievienotās vērtības nodokli apliktajām precēm un pakalpojumiem, kas izmantoti ražošanas procesā.

Attēls 10. Pievienotās vērtības un gala patēriņa attiecības aprēķins mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu nozarē 2008.-2010. (milj. euro un %)

Datu avots: Eurostat, autoru aprēķini.

KOMPONENTE		GADS		
		2008	2009	2010
Mājsaimniecību vietējais gala patēriņš (bez PVN)	(1)	278,34	154,80	174,86
Starppatēriņš (ar PVN)	(2)	68,49	43,28	51,58
Pievienotā vērtība	(3) = (1) – (2)	209,85	111,51	123,28
Pievienotās vērtības īpatsvars	(4) = ((3) × 100) / (1)	75%	72%	71%

Savukārt, izmantojot aprēķināto pievienoto vērtību, var noteikt tās īpatsvaru radītajā apgrozījumā jeb mājsaimniecību vietējā gala patēriņā. Mūsu aprēķini rāda, ka mākslas, izklaides un atpūtas pakalpojumu nozarē pievienotās vērtības īpatsvars ir samazinājies no 75% 2008. gadā līdz 71% 2010. gadā un attiecīgajā laika periodā vidēji bijis 73%.

3.3. Nodokļa bāze un potenciālie valsts ienākumi

Potenciālo valsts ienākumu no pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kultūras pakalpojumiem aprēķinu pamatā ir informācija par kultūras pasākumu rīkotāju ienākumiem no elektroniskajās biļešu sistēmās pārdotajām biļetēm. Lai iegūtu sākotnējos novērtējumus, mēs pieņemsim, ka, ieviešot pievienotās vērtības nodokli, kultūras pasākumu rīkotāji palielina cenas, nodrošinot 100% pievienotās vērtības nodokļa likmes paaugstināšanas transmisiju (t.i. palielina cenas proporcionāli pievienotās vērtības nodokļa likmes palielinājumam), bet patērētāji nesamazina patēriņa apjomu, kā rezultātā pieprasījums pēc kultūras pakalpojumiem paliek nemainīgs. Iespējamās cenu un pieprasījuma izmaiņas ir analizētas nākamajā nodaļā. Pieņemsim, ka pievienotās vērtības nodokļa ieviešana nemaina kultūras pasākumu rīkotāju izmaksu struktūru, t.i. ar pievienotās vērtības nodokli neapliekamie izdevumi netiek aizstāti ar pievienotās vērtības nodokli apliekamiem izdevumiem, un ka nemainās arī kultūras pasākumu piedāvājums. Visbeidzot pieņemsim, ka nozares radītās pievienotās vērtības īpatsvars apgrozījumā, kā tika aprēķināts iepriekšējā nodaļā, ir 73%. Novērtējumi tiks veikti, izmantojot pēdējo trīs gadu apgrozījuma datus un analizējot standartlikmes un samazinātās likmes piemērošanas ietekmi.

Pievienotās vērtības nodokļa piemērošanai darījumiem, kas līdz šim ar pievienotās vērtības nodokli netika aplikti, būs divu veidu ietekme. Pirmkārt, ar nodokli tiks aplikta nozares radītā pievienotā vērtība, kam vajadzētu palielināt valsts ienākumus. Mūsu gadījumā, pie 2015. gada 36,52 milj. euro apgrozījuma, 73% pievienotās vērtības īpatsvara un 12% nodokļa likmes, potenciālie neto pievienotās vērtības nodokļa maksājumi būtu 3,2 milj. euro, bet pie 21% nodokļa likmes – 5,6 milj. euro. Otrkārt, ar nodokli apliktajiem uzņēmumiem radīsies iespēja atgūt līdz šim neatskaitāmo priekšnodokli, ko tie maksā par ražošanā izmantotajām ar pievienotās vērtības nodokli apliktajām precēm un pakalpojumiem, kam gluži pretēji vajadzētu samazināt valsts ienākumus. Mūsu gadījumā, pie nosacījumiem, ko izmantojām aprēķinot potenciāli iekasējamo neto pievienotās vērtības nodokli, un pieņemot, ka visam ar

pievienoto vērtības nodokli apliktajam starppatēriņam tiek piemērota 21% nodokļa likme, potenciāli atskaitāmais priekšnodoklis būtu 1,71 milj. euro. Ņemot vērā šos rezultātus, sākotnējais potenciālās ietekmes novērtējums būtu pozitīvs – ieviešot 12% nodokļa likmi valsts ienākumi varētu palielināties par 1,49 milj. euro, bet ieviešot 21% nodokļa likmi – par 3,89 milj. euro (detalizētākus aprēķinus un novērtējumus, kuros izmantoti dati par 2013. un 2014. gada apgrozījumu skatīt attēlā).

Attēls 11. Potenciālie valsts ienākumi no elektroniskajās biļešu sistēmās izplatīto kultūras pasākumu biļešu aplikšanas ar pievienotās vērtības nodokli (milj. euro un %)

Datu avots: elektronisko biļešu izplatītāji, autoru aprēķini.

KOMPONENTE	2013		2014		2015	
	12%	21%	12%	21%	12%	21%
Apgrozījums	24,64	24,64	34,06	34,06	36,52	36,52
Pievienotās vērtības īpatsvars	73%	73%	73%	73%	73%	73%
Pievienotā vērtība	17,99	17,99	24,86	24,86	26,66	26,66
Neto PVN	2,16	3,78	2,98	5,22	3,2	5,6
Atskaitāmais priekšnodoklis	1,15	1,15	1,6	1,6	1,71	1,71
Sākotnējie ienākumi (+) vai zaudējumi (-)	1	2,62	1,39	3,63	1,49	3,89
PVN maksājumu atbilstības līmenis	76%	76%	76%	76%	76%	76%
Koriģētie ienākumi (+) vai zaudējumi (-)	0,76	1,99	1,05	2,76	1,13	2,95

Sākotnējais novērtējums tika veikts, pieņemot, ka viss potenciāli iekasējamais pievienotās vērtības nodoklis patiešām arī tiek nomaksāts. Šāda situācija valstij būtu ļoti izdevīga, taču realitātē daļa no iekasējamā pievienotās vērtības nodokļa tā arī nekad nenonāk valsts budžetā. Eiropas Savienības valstīs regulāri tiek aprēķināti pievienotās vērtības nodokļa plaša, ko var izmantot, lai noteiktu pievienotās vērtības nodokļa maksājumu atbilstības līmeni. Latvijas rādītāji šajā jomā ir salīdzinoši sliktāki kā Eiropas Savienības vidējie. Laika periodā no 2000. līdz 2011. gadam Latvija ik gadu neiekasēja 24% no potenciāli iekasējamā pievienotās vērtības nodokļa, un pievienotās vērtības nodokļa maksājumu atbilstības līmenis, kas ir apgriezti proporcionāls rādītājs, bija 76%.¹³ Pēckrīzes gados situācija pat ir bijusi vēl sliktāka, taču aprēķinos mēs izmantojam norādīto ilgāka laika perioda vidējo rādītāju, tādējādi daļēji izslēdzot straujas ekonomiskās situācijas pasliktināšanās vai uzlabošanās ietekmi. Pieņemot, ka arī kultūras pakalpojumu nozarē pievienotās vērtības nodokļa maksājumu atbilstības līmenis būs aptuveni 76%, koriģētie valsts ienākumi no pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas kultūras pakalpojumiem būtu 1,13 milj. euro pie 12% nodokļa likmes, bet 2,95 milj. euro pie 21% nodokļa likmes (detalizētākus aprēķinus skatīt attēlā iepriekšējā lapā).

¹³ Center for Social and Economic Research (CASE) and CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis. (2013). *Study to Quantify and Analyse the VAT Gap in the EU-27 Member States. Final Report*. Hague: CPB Netherlands.

Jāatzīmē arī, ka reālie valsts ienākumi visticamāk būtu vēl mazāki, jo daļai no kultūras pakalpojumiem sniedzošajām institūcijām apgrozījums gada laikā nepārsniegtu 50 000 €. Līdz ar to tās varētu izvēlēties neregistrēties kā pievienotās vērtības nodokļa maksātāji un saskaņā ar spēkā esošo nodokļu politiku saglabāt pašreizējo ar nodokli neapliekamā uzņēmuma statusu.¹⁴ Tāpat valsts ienākumi samazinātos, ja kādai daļai no kultūras pasākumiem, kas šobrīd ar pievienotās vērtības nodokli neapliekas, šis statuss tiktu saglabāts. Piemēram, šobrīd aprēķinos ir iekļauti labdarības un bērniem paredzētie sarīkojumi.¹⁵

Attiecībā uz izmaiņām valsts ienākumos būtiski arī saprast, kāpēc šādas izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa likumā tiek apsvērtas. Ja izmaiņu pamatā ir vēlme palielināt pievienotās vērtības nodokļa neitralitāti un likvidēt pievienotās vērtības nodokļa nepiemērošanas radītos negatīvos blakus efektus, bet kultūras patēriņa atbalstu kopumā samazināt nav plānots, jāpalielina dotācijas valsts un pašvaldību kultūras institūcijām, lai kompensētu tām radītos zaudējumus. Izmantojot 2014. gada datus, Kultūras ministrija un tās pārraudzībā esošās kapitālsabiedrības ir aprēķinājušas, ka finanšu situācijas nepasliktināšanai pie 12% nodokļa likmes kultūras institūcijām būtu nepieciešama papildu dotācija 0,96 milj. euro apmērā, bet pie 21% nodokļa likmes – 2,13 milj. euro apmērā.¹⁶ Līdz ar to papildu valsts ienākumi pie 12% nodokļa likmes samazinātos no 1,05 milj. euro līdz 0,09 milj. euro, bet pie 21% likmes – no 2,76 milj. euro līdz 0,63 milj. euro.

3.4. Cenu un pieprasījuma izmaiņas

Līdz šim veiktajos aprēķinos mēs pieņemām, ka, apliekot kultūras pakalpojumus ar pievienotās vērtības nodokli, kultūras pasākumu rīkotāji proporcionāli piemērotajai nodokļa likmei palielinās pakalpojumu cenas, bet patērētāji savu pieprasījumu pēc kultūras pakalpojumiem nesamazinās, absorbējot visu cenu pieaugumu. Šajā nodaļā mēs atteiksimies no augstāk minētā pieņēmuma un mēģināsim novērtēt, kā tas varētu ietekmēt aprēķinu rezultātus. Lai gan mums pieejamie dati neļauj modelēt kultūras pakalpojumu pieprasījumu, ir samērā daudz sekundāru pierādījumu tam, ka apliekot kultūras pakalpojumus ar pievienotās vērtības nodokli pieprasījums pēc tiem samazināsies.

¹⁴ Precīzi šo institūciju skaitu un to radīto apgrozījumu nav iespējams prognozēt, jo tas saistīts ar attiecīgo institūciju izvēli, taču jebkurā gadījumā kopējos rādītājus tas būtiski nemainītu.

¹⁵ Precīzi šo sarīkojumu īpatsvaru noteikt gan nav iespējams, jo visi elektronisko biļešu izplatītāji nevarēja sadalīt datus pa pasākumu veidiem.

¹⁶ Nepublicēta Kultūras ministrijas apkopota informācija (skatīt attēlu P2 pielikumā).

Attiecībā uz cenu izmaiņām, Latvijas Bankas nesēn veiktais pētījums par pievienotās vērtības nodokļa likmju ietekmi uz cenu veidošanos Latvijā liecina - palielinoties pievienotās vērtības nodokļa likmēm, transmisija uz cenām ir samērā spēcīga, īpaši gadījumos, kad nav ierobežojumu no pieprasījuma puses.¹⁷ Pirmkārt, tas nozīmē, ka cenas kopumā un arī kultūras pakalpojumu cenas Latvijā ir salīdzinoši elastīgas. Līdz ar to maz ticams, ka potenciāli ieviešamā pievienotās vērtības nodokļa apmaksu uzņemsies kultūras pasākumu rīkotāji, jo viņi kādu iekšēju iemeslu (piemēram, ilgtermiņa līgumu) rezultātā nevarēs palielināt piedāvāto pakalpojumu cenas. Cits jautājums ir par pieprasījuma puses ierobežojumiem. Kopumā cenu pieaugumu salīdzinoši mazāk izjūt dārgu luksusa preču un pakalpojumu (kam daļa no kultūras pasākumiem visticamāk arī atbilst) patērētāji. Taču, kā rāda šī pētījuma ietvaros apkopotie dati par pārdoto biļešu un to radītā apgrozījuma sadalījumu pa biļešu cenu intervāliem (skatīt izmantotos datus aprakstošo nodaļu), lielāko daļu apgrozījuma pasākumu rīkotājiem nodrošina biļetes, kuru cena ir zemāka par 20 euro. Pieaugot šīm cenām pieprasījums noteikti samazināsies. Pētījuma tapšanas laikā aptaujātie pasākumu rīkotāji prognozē, ka no daļas mazāk rentablu pasākumu (piemēram, no daudziem pasākumiem reģionos), iespējams, vajadzēs atteikties pilnībā.

Latvijas kultūras patēriņa pētījumi liecina, ka jau šobrīd 55% no Latvijas iedzīvotājiem, kuri vēlētos kultūras pasākumus apmeklēt biežāk, nevar to izdarīt finanšu trūkuma un biļešu dārdzības dēļ. Savukārt, salīdzinot dažādu kultūras aktivitāšu apmeklējumu izmaiņas laika periodā no 2007. līdz 2014. gadam cita starpā redzams, ka pieaug to kultūras aktivitāšu popularitāte, kuri ir pieejami bez maksas (piemēram, pilsētu svētki un muzeju nakts pasākumi).¹⁸ Kultūras ministrijas apkopotā informācija par gada vidējām cenām, apmeklētāju skaitu un zāļu aizpildījumu to pārraudzībā esošajās kultūras iestādēs liecina, ka starp cenām un apmeklējumu pastāv negatīva korelācija.¹⁹ Protams, apmeklējumu ietekmē arī citi apstākļi, un no pieejamajiem datiem nav iespējams izdarīt tiešus secinājumus par kauzalitāti, t.i. cenu pieauguma negatīvo ietekmi uz pieprasījumu. Taču kopumā sekundārā informācija no dažādiem avotiem netieši rāda, ka palielinoties kultūras pakalpojumu cenām, pieprasījums

¹⁷ Beņkovskis, Konstantīns un Ludmila Fadejeva. (2013). PVN likmju ietekme uz cenu veidošanos Latvijā: par ko liecina PCI mikrodāti? *Latvijas Bankas pētījums 1/2013*. Rīga: Latvijas Banka.

¹⁸ Culturelab. (2014). *Latvijas iedzīvotāju kultūras patēriņš un līdzdalība kultūras aktivitātēs 2007-2014: pētījumu dati un statistika*. Rīga: Culturelab.

¹⁹ Npublicēta Kultūras ministrijas apkopota informācija.

pēc pakalpojumiem, ko iespējams aizstāt ar lētākām vai bezmaksas alternatīvām, varētu ievērojami samazināties.

Pētījumi par kultūras pakalpojumu pieprasījumu attiecībā pret to cenu liecina, ka pieprasījums ir elastīgs, t.i. pakalpojuma cenas pieaugums par 1 procentu samazinās pieprasījumu pēc pakalpojuma par vairāk kā 1 procentu. Piemēram, nesen veikta Spānijas mājsaimniecību patēriņa datu analīze liecina, ka kino, teātru, koncertu, muzeju, botānisko dārzu utt. apmeklējumu cenas elastīgums ir -1,23.²⁰ Ja pieņemam, ka Latvijas patērētāji būtiski neatšķiras no spāņiem, tad var prognozēt, ka kultūras pasākumu cenu pieaugums par, piemēram, 10 procentiem samazinās pieprasījumu un līdz ar to apgrozījumu no biļešu tirdzniecības par aptuveni 12 procentiem. Ja pievienotās vērtības nodoklis kultūras pakalpojumiem tiek piemērots, no pasākumu rīkotāju skatu punkta tad ir būtiski, lai šādas izmaiņas nenotiek pārāk strauji, kā arī laika periodā, kad pieprasījumu negatīvi ietekmē arī citi apstākļi (piemēram, vispārēja ekonomikas lejupslīde). Kā negatīvu piemēru šeit var minēt samazinātās pievienotās vērtības nodokļa likmes atcelšanu atsevišķiem kultūras pasākumiem 2012. gadā ekonomiskās krīzes laikā Spānijā. Toreiz četru mēnešu laikā pēc nodokļa likmes palielināšanas no 8% uz 21% pasākumu rīkotāju apgrozījums samazinājās par vairāk kā 30%.²¹

3.5. Ietekme uz kultūras pakalpojumus sniedzošajām institūcijām

Attiecībā uz pievienotās vērtības nodokļa piemērošanas ietekmi uz kultūras pakalpojumus sniedzošajām institūcijām daudz kas būs atkarīgs no konkrētu institūciju iezīmēm, taču var izdalīt vairākus to darbību raksturojošus pamatprincipus, kas būs aktuāli visiem un noteiks, kā institūcijas varēs pielāgoties potenciālajām izmaiņām. Pirmkārt, var nodalīt divas lielas grupas – institūcijas, kuras saņem valsts un pašvaldību dotācijas, un institūcijas, kuras valsts un pašvaldību dotācijas nesaņem. Tā kā dotācijas ar pievienotās vērtības nodokli neapliekas, pēc pievienotās vērtības nodokļa ieviešanas biļetēm dažādām grupām piederīgajām institūcijām visticamāk atšķirsies ienākumu struktūra. Valsts un pašvaldību institūcijām būtiska daļa no ienākumiem ar pievienotās vērtības nodokli vēl arvien netiks aplikta, kamēr komersantiem un

²⁰ Prieto-Rodriguez, Juan, Desiderio Romero-Jordan and Jose Felix Sanz-Sanz. (2005). Is a Tax Cut on Cultural Goods Consumption Actually Desirable? A Microsimulation Analysis applied to Spain. *Fiscal Studies*, Vol. 26 (4). pp. 549-575.

²¹ Govan, Fiona. (March 27, 2013). Spanish desert theatres as backlash grows over government culture tax; Increased VAT on tickets in attempt to cut public deficit could backfire. *The Daily Telegraph (London)*. News. Pg. 24.

nevalstiskajām organizācijām pēc izmaiņām ar pievienotās vērtības nodokli apliksies, ja ne visi, tad noteikti lielākā daļa ienākumu. Līdz ar to komersanti un nevalstiskās organizācijas tiks integrētas kopējā pievienotās vērtības nodokļa maksājumu sistēmā. Turpretī valsts un pašvaldību institūcijas daļēji turpinās darboties ārpus sistēmas. Cik šis statuss būs izdevīgs, atkarīgs no dotācijas lieluma attiecīgajām institūcijām. Lai labāk saprastu dotāciju nozīmīgumu, apskatīsim vienkāršotu piemēru. Pieņemsim, ka kultūras pakalpojumus sniedzošai institūcijai ir trīs veidu ienākumi: valsts budžeta dotācija, kas ar pievienotās vērtības nodokli neapliekas; apmeklētāju maksājumi par biļetēm, kas šobrīd arī ar pievienotās vērtības nodokli neapliekas, bet kam potenciāli varētu pielāgot samazināto nodokļa likmi 12% apmērā vai standartlikmi 21% apmērā; citi ienākumi, kam piemēro standartlikmi 21% apmērā (piemēram, reklāmas pakalpojumi vai programmu tirdzniecība). Pieņemsim arī, ka šai kultūras institūcijai ir divu veidu izdevumi: ar pievienotās vērtības nodokli apliekamie un neapliekamie. Pašreizējā situācijā, kad ienākumi no biļetēm ar pievienotās vērtības nodokli netiek aplikti, apskatāmās kultūras institūcijas kopējais pievienotās vērtības nodokļa maksājums veidosies no iekasētā nodokļa par sniegtajiem ar nodokli apliekamajiem pakalpojumiem un pievienotās vērtības nodokļa maksājuma par ražošanā izmantotajām precēm un pakalpojumiem, ko nevarēs atskaitīt kā priekšnodokli. Šajā piemērā aprakstītajā gadījumā, kad tikai daļa no ienākumiem dod tiesības atskaitīt priekšnodokli un nav iespējams nodalīt preces un pakalpojumus, kas izmantoti tikai šo ienākumu radīšanai, atskaitāmā priekšnodokļa summu aprēķina izmantojot proporciju:

Ar PVN apliekamie ienākumi / Kopējie ienākumi .

Sekojošā tabulā apkopota informācija par piemērā aprakstītās hipotētiskās kultūras institūcijas ienākumiem un izdevumiem, kā arī veikti aprēķini par pievienotās vērtības nodokļa maksājumiem pašreizējā situācijā un gadījumos, ja ienākumiem no biļetēm piemēro samazināto un standarta pievienotās vērtības nodokļa likmi. Kopējais pievienotās vērtības maksājums tiek aprēķināts kā pievienotās vērtības maksājuma par ienākumiem un neatskaitāmā priekšnodokļa summa. Aprēķini ir veikti pieņemot, ka kultūras institūcijas ienākumu un izdevumu struktūra paliek nemainīga. Tiek pieņemts arī, ka papildu pievienotās vērtības nodokļa maksājumus veic kultūras pakalpojumu patērētāji, neizmainot savu pieprasījumu. Taču tabulā norādīts arī papildu nepieciešamās valsts budžeta dotācijas apmērs, kas nodrošinātu kultūras institūcijas finanšu situācijas nepasliktināšanos, ja arī

patērētāji šo pievienotās vērtības nodokļa radīto biļešu sadārdzinājumu nebūtu gatavi apmaksāt.

Attēls 12. Kultūras pakalpojumus sniedošas institūcijas ienākumi, izdevumi un PVN maksājumi (euro)
Datu avots: autoru aprēķini.

KOMPONENTE	IENĀKUMIEM NO BIĻETĒM PIELĀGOJAMĀ PVN LIKME		
	PAŠREIZĒJĀ SITUĀCIJA	12%	21%
NETO IENĀKUMI KOPĀ	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Valsts budžeta dotācija	700 000	700 000	700 000
Ienākumi no biļetēm	250 000	250 000	250 000
Ar PVN (21%) apliekamie ienākumi (bez PVN)	50 000	50 000	50 000
NETO IZDEVUMI KOPĀ	1 000 000	1 000 000	1 000 000
Ar PVN neapliekamie izdevumi	800 000	800 000	800 000
Ar PVN (21%) apliekamie izdevumi (bez PVN)	200 000	200 000	200 000
PVN maksājums par ienākumiem	10 500	40 500	63 000
Neatskaitāmais priekšnodoklis	39 900	29 400	29 400
Atskaitāmais priekšnodoklis	2 100	12 600	12 600
Kopējais PVN maksājums	50 400	69 900	92 400
Papildu nepieciešamā dotācija	-	19 500	42 000

Apliekot biļešu tirdzniecību ar pievienotās vērtības nodokli, palielināsies kultūras institūcijas pievienotās vērtības nodokļa maksājums par ienākumiem. Taču izmainīsies arī proporcija starp ar pievienotās vērtības nodokli apliekamajiem ienākumiem un kopējiem ienākumiem, kas palielinās atskaitāmo un samazinās neatskaitāmo priekšnodokli. Jo lielāka kultūras institūcijas valsts budžeta dotācija (apskatītajā piemērā dotācija sākotnēji sastāda 70% no institūcijas neto ienākumiem), jo lielākā mērā kultūras institūcija varēs nosacīti turpināt darboties ārpus pievienotās vērtības nodokļa maksāšanas sistēmas, neskatoties uz izmaiņām attiecībā uz ienākumiem no biļešu tirdzniecības. Kopumā gan izmaiņas valsts budžeta dotācijas saņemšanā kultūras institūcijām visticamāk radīs papildu izdevumus, jo patērētāji nebūs spējīgi pilnībā absorbēt izmaiņu radīto cenu paaugstinājumu. Līdz ar to neitrāla ietekme uz šo institūciju budžetiem varētu būt iespējama tikai, ja valsts tām piešķir papildu dotācijas.

Otra kultūras institūciju darbību raksturojoša iezīme, kas noteiks, kā biļešu ienākumu aplikšana ar pievienotās vērtības nodokli ietekmēs institūcijas finanšu rādītājus, būs to pašreizējā izdevumu struktūra un iespējas to izmainīt. Integrējoties pievienotās vērtības nodokļa maksājumu sistēmā salīdzinoši izdevīgāki kļūst izdevumi, kas apliekas ar pievienotās vērtības nodokli, jo parādās iespēja nomaksāto pievienotās vērtības nodokli atskaitīt kā priekšnodokli. Apskatītajā piemērā ar pievienotās vērtības nodokli apliekamie izdevumi sastāda tikai 20% no visiem izdevumiem. Noteikti būs kultūras institūcijas, kurām šī proporcija

ir lielāka. Īpaši tas attiecas uz privātajiem komersantiem un nevalstiskajām organizācijām, kurām atšķirībā no valsts un pašvaldību kultūras institūcijām lielāka daļa kultūras pasākumu izveidei nepieciešamo preču un pakalpojumu (telpas, skatuves, gaismas utt.) ir jāirē. Taču kopumā kultūras pakalpojumiem ar pievienoto vērtības nodokli neapliekamo izdevumu komponente (darba samaksa, honorāri, autoratlīdzības utt.) vienmēr veidos būtisku daļu no kopējiem izdevumiem. Līdz ar to privātajiem komersantiem un nevalstiskajām organizācijām, kas nodarbojas ar kultūras pasākumu organizēšanu, pievienotās vērtības nodokļa piemērošanu biļešu ienākumiem lielākā mērā, kā dotācijas saņemtajām kultūras institūcijām, varētu atsvērt atskaitāmā priekšnodokļa pieaugums. Šīs organizācijas gan nevarēs pretendēt uz jebkādu papildu valsts vai pašvaldību atbalstu, tādēļ kopumā to finanšu rādītāji cenu pieauguma un apgrozījuma samazinājuma rezultātā pasliktināsies.

Te arī jāmin trešā, iespējams, būtiskākā, kultūras pakalpojumu sniedzēju iezīme – to sniegto pakalpojumu cenas elastīgums. Jo pieprasījums pēc kultūras institūcijas sniegtajiem pakalpojumiem vairāk reaģēs uz cenu izmaiņām, jo vairāk samazināsies institūcijas ienākumi. Kā jau tika norādīts iepriekš, kopumā pieprasījumam pēc kultūras pakalpojumiem ir tendence būt elastīgam. Taču atsevišķiem šaurāk definētiem kultūras pakalpojumiem pieprasījums atkarībā no cenas varētu būt arī neelastīgs vai gluži pretēji vairāk elastīgs kā kultūras pakalpojumiem kopumā. Piemēram, ja kādu noteiktu kultūras pakalpojumu patērētāji ir labi situēti un lojāla patērētāju grupa, palielinoties cenām, pieprasījums pēc tiem varētu arī būtiski nesamazināties. Turpretī pieprasījums pēc kultūras pakalpojumiem, kuriem ir pieejami lēti vai bezmaksas aizstājējprodukti, varētu strauji samazināties pat pie neliela cenu kāpuma.

4. SECINĀJUMI

Piemērojot pievienotās vērtības nodokli līdz šim ar to neapliktajiem kultūras pakalpojumiem, valsts palielinās budžeta ienākumus. Taču, ņemot vērā priekšnodokļa atskaitījumus, potenciāli iekasējamā pievienotās vērtības nodokļa maksājumu iztrūkumus, kultūras pakalpojumu cenu pieaugumu un pieprasījuma samazinājumu, papildu ienākumi, īpaši piemērojot samazināto pievienotās vērtības nodokļa likmi, varētu būt salīdzinoši nelieli. Ja izmaiņas pievienotās vērtības nodokļa piemērošanā kultūras pakalpojumiem tiek veiktas, būtiski apzināties to finansiāli negatīvo ietekmi uz valsts un pašvaldību dotācijas saņemtajām kultūras institūcijām un piedāvāt alternatīvus kultūras patēriņa atbalsta mehānismus, kas valsts kultūrpolitikas mērķus varētu sasniegt efektīvāk, kā pievienotās vērtības nodokļa nepiemērošana. Savukārt dotācijas nesaņemtajām institūcijām būtiski dot laiku sagatavoties izmaiņām, un jauno sistēmu ieviest pakāpeniski laikā, kad vairums institūciju un nozare kopumā neatrodas finansiālās grūtībās.

5. PIELIKUMI

5.1. Izejas dati

Attēls P1. Elektronisko bilešu sistēmās izplatītos pasākumus raksturojošie rādītāji 2013.-2015.

Datu avots: elektronisko bilešu izplatītāji.

Kategorija	2013				2014				2015			
	Pasākumu rīkotāji/organizētāji (skaits)	Pasākumi (skaits)	Pārdotās biļetes (skaits)	Apgrozījums no pārdotajām biļetēm (euro)	Pasākumu rīkotāji/organizētāji (skaits)	Pasākumi (skaits)	Pārdotās biļetes (skaits)	Apgrozījums no pārdotajām biļetēm (euro)	Pasākumu rīkotāji/organizētāji (skaits)	Pasākumi (skaits)	Pārdotās biļetes (skaits)	Apgrozījums no pārdotajām biļetēm (euro)
Kultūras pasākumi kopā	531	11 525	2 439 883	24 637 785	568	10 899	2 438 149	34 061 870	705	10 440	2 691 225	36 521 476
Valsts iestādes un kapitālsabiedrības	21	3 990	1 045 077	10 679 311	27	4 105	953 248	11 088 382	35	4 187	1 044 639	12 496 392
Pašvaldības iestādes un kapitālsabiedrības	27	246	66 657	415 381	35	352	98 492	842 293	52	408	105 358	994 329
NVO (nodibinājumi, biedrības utt.)	155	1 167	278 196	1 955 746	169	1 804	335 630	3 358 744	211	2 014	338 863	3 464 508
Privātie komersanti (individuālie, SIA, AS utt.)	313	6 091	1 040 371	11 587 346	331	4 624	1 046 688	18 772 450	400	3 818	1 197 072	19 566 247

5.2. Kultūras ministrijas apkopotie dati

Attēls P2. Kultūras institūcijām nepieciešamā papildu dotācija potenciālo PVN maksājumu kompensācijai (2014. gada dati)

Datu avots: Kultūras ministrija.

Kultūras institūcija	Papildu nepieciešamā dotācija	
	12%	21%
Latvijas Nacionālais simfoniskais orķestris	22 274	40 798
Valsts Akadēmiskais koris "Latvija"	6 375	11 156
Liepājas Simfoniskais orķestris	0	3 626
Kremerata Baltica	3 826	6 696
Latvijas koncerti	19 296	73 742
Latvijas Nacionālā opera un balets	183 611	415 070
Latvijas Nacionālais teātris	123 601	283 500
Dailes teātris	133 332	294 013
Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātris	46 536	147 136
Jaunais Rīgas teātris	142 591	258 672
Latvijas Leļļu teātris	44 344	91 778
Valmieras Drāmas teātris	-27 051	15 074
Daugavpils teātris	10 853	21 094
Rīgas Cirks	93 486	170 103
Kurzemes filharmonija	20 345	35 604
Koncertzāle "Lielais dzintars" (prognoze)	20 400	35 700
Vidzemes koncertzāle	15 315	26 802
Austrumlatvijas koncertzāle	21 518	58 656
Dzintaru koncertzāle	8 621	15 086
Liepājas teātris	71 442	125 024
Kopā	960 715	2 129 330

5.3. Pētījuma anotācija

<p>Pētījuma mērķis, uzdevumi un galvenie rezultāti latviešu valodā Pētījuma mērķis bija sagatavot novērtējumu par pievienotās vērtības nodokļa (turpmāk - PVN) piemērošanas kultūras pasākumiem ietekmi uz kultūras sektoru Latvijā, kā arī prognozēt potenciālo valsts budžeta ieņēmumu. Izmantojot izmaksu-izlaides modeli tika noteikts nozares radītās pievienotās vērtības īpatsvars. Savukārt dati par elektronisko biļešu izplatīšanas sistēmās pārdotajām biļetēm tika izmantoti, lai noteiktu nozares apgrozījumu. Kombinējot minētos novērtējumus un pieņemot, ka kultūras pakalpojumu sniedzēji palielina cenas, bet pieprasījums pēc kultūras pakalpojumiem nesamazinās, aprēķini rāda, ka koriģētie valsts ienākumi no PVN piemērošanas kultūras pakalpojumiem būtu 1,13 milj. euro pie 12% nodokļa likmes un 2,95 milj. euro pie 21% nodokļa likmes. Reālie valsts ienākumi gan varētu būt ievērojami mazāki, ja ņemam vērā, ka kultūras pakalpojumu cenu pieaugums samazinās pieprasījumu, un ja valsts izvēlēties kompensēt valsts un pašvaldību dotācijas saņemošo kultūras institūciju zaudējumus.</p>	<p>Research objective, tasks and main results in English The objective of the research was to evaluate the impact of application of value added tax (VAT) to admission to cultural events in Latvia and to project the potential state revenue. Input-output model was used to calculate the proportion of value added in the cultural sector. To get the estimate of sales value of the admissions the data from online ticket sellers were gathered. Combining those two data sources and assuming that organizers of cultural events increase the ticket prices but consumer demand does not change, we estimate that application of VAT to admission to cultural events would generate additional state revenue worth 1.13 m euro, if reduced VAT rate of 12% is applied, and 2.95 m euro if standard VAT rate of 21% is applied. Actual state revenue though could be considerably lower, if increasing ticket prices decrease consumer demand and if state chooses to compensate regime change created losses to cultural institutions that receive state and municipal grants.</p>
<p>Galvenās pētījumā aplūkotās tēmas</p>	<p>Potenciālie ieņēmumi valsts budžetā no PVN piemērošanas kultūras pasākumiem PVN piemērošanas potenciālā ietekme uz kultūras patēriņu un kultūras pasākumu cenām PVN piemērošanas potenciālā ietekme uz dotācijas saņemošo institūciju darbību PVN piemērošanas potenciālā ietekme uz komercsabiedrībām Kultūras pasākumu biļešu tirdzniecības raksturojums (apgrozījums, pasākumu veidi, reģionālais dalījums, pasākumu rīkotāju juridiskā forma u.c.)</p>
<p>Pētījuma pasūtītājs</p>	<p>LR Kultūras ministrija</p>
<p>Pētījuma īstenotājs</p>	<p>SIA "Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija"</p>
<p>Pētījuma īstenošanas gads</p>	<p>2016</p>
<p>Pētījuma finansēšanas summa un finansēšanas avots</p>	<p>Pētījuma izmaksas: 2 995,00 EUR, neskaitot PVN. Finansējuma avots: LR Kultūras ministrija.</p>
<p>Pētījuma klasifikācija</p>	<p>Padziļinātas ekspertīzes pētījums</p>
<p>Politikas joma, nozare</p>	<p>2.6. Nodokļu politika 2.7. Valsts un pašvaldību budžeta politika 7.2. Kultūras attīstība</p>
<p>Pētījuma ģeogrāfiskais aptvērums</p>	<p>Visa Latvija</p>
<p>Pētījuma mērķa grupa/-as</p>	<p>Latvijas iedzīvotāji – kultūras pasākumu apmeklētāji Kultūras pasākumu rīkotāji valsts, nevalstiskajā un komercsektorā</p>
<p>Pētījumā izmantotās metodes pēc informācijas ieguves veida:</p>	
<p>1) tiesību aktu vai politikas plānošanas dokumentu analīze</p>	<p>Jā</p>
<p>2) statistikas datu analīze</p>	<p>Jā</p>
<p>3) esošo pētījumu datu sekundārā analīze</p>	<p>Jā</p>
<p>4) padziļināto/ekspertu interviju veikšana un analīze</p>	<p>Jā</p>
<p>5) fokusa grupu diskusiju veikšana un analīze</p>	<p>-</p>
<p>6) gadījumu izpēte</p>	<p>Jā</p>
<p>7) kvantitatīvās aptaujas veikšana un datu analīze</p>	<p>-</p>
<p>8) citas metodes (norādīt, kādas)</p>	<p>-</p>
<p>Kvantitatīvās pētījuma metodes:</p>	
<p>1) aptaujas izlases metode</p>	<p>-</p>
<p>2) aptaujāto/anketēto respondentu/vienību skaits</p>	<p>-</p>
<p>Kvalitatīvās pētījuma metodes:</p>	
<p>1) padziļināto/ekspertu interviju skaits</p>	<p>5</p>
<p>2) fokusa grupu diskusiju skaits</p>	<p>-</p>
<p>Pētījuma pasūtītāja kontaktinformācija</p>	<p>Kultūras ministrijas valsts sekretāra vietniece kultūrpolitikas jautājumos Dace Vilsone tālrunis +371 67330255, e-pasts: Dace.Vilsone@km.gov.lv</p>

Pētījuma autori (autortiesību subjekti)	Uldis Spuriņš, Gints Klāsons
---	------------------------------